

Babel

Mandblad van de Faculteit der Geesteswetenschappen UvA • Jaargang 18 • nummer 3 • Mei 2010

Antoine Bodar over liefde en de kerk

Lea Manders over liefde en de politiek

**Wie krijgt jouw stem op 9 juni?
Doe de *Babel*/stemwijzer!**

IN BEELD

'Mijn priesterroeping was mijn eerste liefde en elke liefde wijkt voor deze.'

Wij moeten de ander meer achten dan onszelf

Het is zover. Mijn eerste klus als ‘buitenlandcorrespondente’ voor *Babel*. Waarschijnlijk ook de laatste, maar dat doet er niets aan af. Het voelt zo anders om op weg naar een interviewafspraak over Piazza Navona te lopen in plaats van over het Spui. De fontein van Bernini wint het toch echt van Het Lieverdje. Ook prettig dat er hier geen tram is die je van de sokken rijdt; alleen de zon rent mee. Ik bel aan bij het priesterhuis waar hij woont. Een Duitse portier doet open en voor mij ligt een prachtig binnenplaatsje. Ik sta nog enthousiast foto's te maken als Antoine Bodar opgewekt komt aanlopen.

Tekst: Sophie Reinders
Beeld: Thijs Gerbrandy

De dagen hiervoor beheerste één vraag mijn gedachten: wat vraag je Antoine Bodar? De man die naast al zijn werkzaamheden voor verschillende universiteiten, kranten en televisie zes universitaire studies afrondde. ‘Het was een andere tijd. Vroeger kon je zo lang studeren als je wilde en ik kon het doen doordat ik een baantje bij de omroep had. Het interview dat u nu afneemt zal waarschijnlijk niet gehonoreerd worden, maar als ik vroeger een microfoon onder iemands neus hield, dan kon ik weer een paar boeken kopen.’

Ik spreek Bodar in de week nadat de misbruikschandalen binnen de katholieke kerk massaal naar buiten werden gebracht. Hij voelt zich zeer betrokken en richt zich in zijn commentaren vooral op het machtsmisbruik dat achter de schandalen schuilgaat. Zelf heeft hij in zijn jeugd ook geleden onder dit machtsmisbruik: ‘Ik vind mezelf achteraf slachtoffer van machtsmisbruik van de Jezuïeten die mij van school hebben gestuurd, omdat ik niet voldoende presteerde. Dit is bij mij boven gekomen, mede doordat een paar weken geleden een oud klasgenoot mij hier in Rome kwam opzoeken en zei: “Wij waren na de zomervakantie allemaal zo verbaasd dat jij van school was gestuurd!” Dat was ver voor de rellen die nu gaande zijn. Daardoor heb ik er nog eens goed over nagedacht. Ik ben meteen nadat ik van school gestuurd was getest. Toen constateerde de psychologe dat ik helemaal niet dom was, maar dat ik een dromer was en dat mijn vader mij het best overdag kon laten werken en dan ‘s avonds naar school sturen, zodat ik niet te veel tijd had om te dromen. Als ik er nu aan terugdenk, zie ik dat nog steeds als de meest nare periode uit mijn leven. Mensen die dromers zijn, moet je een beetje bij de les proberen te krijgen en die moet je een beetje opvangen. Maar goed, het was een andere tijd. Ik wil niemand hieromtrent nu iets verwijten.’

Het machtsmisbruik is iets wat Bodar persoonlijk zeer heeft geraakt. Gedurende ons gesprek

komt hij er regelmatig op terug. Dat men hem te dom vond, heeft hij lang met zich meegedragen. Door de actuele schandalen komt die pijn opnieuw naar boven. Hoewel ik Bodar net zo lief alleen naar kunst, literatuur, Rome en het leven zou vragen – zaken waar hij trouwens zelf ook graag wat vaker over zou spreken: ‘Ik vind het jammer dat er als ik een lezing heb gehouden over de schoonheid van de liturgie of over de relatie tussen religie en kunst, altijd dezelfde vragen komen. Altijd komt weer die moraal. Ik krijg daar weleens een punthoofd van, want ik vind die moraal minder interessant dan de reden waarom ik priester ben geworden. Ik ben geen priester geworden om daarmee politieagent te worden inzake de moraal. En wanneer word je uitgenodigd om commentaar te geven? Wanneer er weer een rel is.’ – kunnen we toch echt niet om de meest recente rel heen. De verhalen over seksueel misbruik in de kerk houden Nederland in hun greep. ‘In Nederland is de geest uit de fles.’

U heeft ongetwijfeld de laatste tijd veel nagedacht over het celibaat. Moeten we het afschaffen of bijvoorbeeld facultatief stellen?

‘Ik heb er altijd al veel over nagedacht. Ik heb er zeven jaar over gedaan om tot priester gewijd te worden. In die zeven jaar leefde ik celibatair, dus ik heb veel tijd gehad om daarover na te

er persoonlijk helemaal geen bezwaar tegen dat er nog eens wordt onderzocht of er geen verbanden zijn tussen het celibaat en misbruik. Dat kan nooit kwaad. Ten derde is het natuurlijk zo dat de fouten die nu bovenkomen, vele jaren geleden zijn gemaakt. In de tijd dat ik jonger was begonnen die zaken. Ze zullen natuurlijk van alle tijden zijn, maar toen was er zagezegd een hausse. Men heeft misschien de kandidaten toen niet goed genoeg bekeken, niet voldoende psychologisch onderzocht. Dat is tegenwoordig verbeterd. Celibatair leven is en blijft een opgave. Het is ook een gave. Als je die gave niet hebt, dan moet je geen priester worden.’

U zegt vaak dat u zelf zeer jong de priesterroeping voelde, maar laat geantwoord heeft. Vanwaar dit late antwoord?

‘De eerste reden is die vermeende domheid waarvan ik een minderwaardigheidscomplex kreeg. Ze hadden mij ook gezegd op school: “Het priesterschap kun jij intellectueel helemaal niet aan”. In de tweede plaats was het zo dat al die schandalen die nu naar buiten zijn gekomen voor een heel groot gedeelte in die periode gebeurd zijn toen ik mijn priesterroeping heb begraven. Toen ging men wel erg gemakkelijk om met het priesterschap. Ik vond het allemaal erg werelds geworden en datgene wat mij aantrok verdween. De pries-

‘Wanneer ik terugdenk aan het schone dat ik heb meegemaakt, besef ik de zondigheid, maar laat ik het zo.’

denken. De publieke opinie wil dat het celibaat de oorzaak van het misbruik is, maar daar zijn een aantal kanttekeningen bij te maken. Ten eerste blijkt uit onderzoek dat het onder priesters niet meer voorkomt dan onder dominees. En het meeste seksuele geweld komt voor binnen families. Mijn tweede opmerking is: ik heb

ter werd een soort welzijnswerker om het even kort door de bocht te zeggen. Het derde element dat me afhield van het priesterschap was dat ik begon na te denken. Ik las zoveel boeken die me afhielden van het terugkeren naar de kerk. Ik las, zoals iedereen van twintig, Nietzsche, Dostojevski, Louis Couperus en al die mensen. Dus de

'Ik ben geen priester geworden om daarmee politieagent te worden inzake de moraal.'

hele zaak werd geproblematiseerd. En dan loopt het leven zoals het gaat. Ik had mijn studies en ik had mijn omroepwerk. In het omroepwerk leerde ik schrijven, spreken en luisteren. Dat was de ene hersenkwab. De andere hersenkwab was aan het voortgaan met die studies. Toen ik Kunstgeschiedenis had gestudeerd, ben ik meteen docent geworden aan de universiteit van Leiden. Dan moet je een proefschrift schrijven, ik ging een nieuw vak geven, en zo gaat het door. Ik had in de jaren zeventig al eens gedacht: moet ik niet terug naar het priesterschap? Maar toen was het allemaal zo gesociologiseerd, in mijn opvatting althans, dat ik daar nog mee gewacht heb. Bovendien moet ik zeggen dat ik als docent in Leiden een erg mooie tijd heb gehad. Ik ben toen wel, terwijl ik bezig was mijn proefschrift af te ronden, al begonnen met theologie. Zo is het gegaan.'

Toen uw roeping weer kwam bovendien, had u een relatie met een man.
'Die moest ik dus verbreken.'

Wat ik mij afvraag, als ik mij probeer in te leven in zo'n moeilijk besluit: was het erger om zijn hart te breken of uw eigen hart?

'Ik heb eerst zijn hart gebroken en toen kreeg hij

na verloop van tijd een verbinding met iemand anders. Toen brak mijn hart alsnog. Maar we zijn wel altijd heel goed met elkaar gebleven.

In het begin was het moeilijk. Ik had de wens om priester te worden natuurlijk wel al vaker geformuleerd. Het zat er in en op een gegeven moment was het zover. Ik heb hem toen uitgelegd dat het niet aan hem lag. We hebben eindeloos gepraat.'

Maar u moest zelf ook getroost worden.

'Ja, dat was natuurlijk zo. Maar het was toch de weg die ik meende te moeten gaan. En wij zijn nog altijd bevriend met elkaar. Dat is gebleven.'

Beschouwt u uw eigen liefdesrelaties als een zonde?

'Ik heb eens geformuleerd dat ik liever als maagd priester was geworden, omdat dat mijn eerste roeping is geweest. Ik was zes of zeven en ik heb die priesterroeping pas begraven toen ik 18 was. Het was toch mijn eerste liefde en elke liefde wijkt voor deze liefde. Dat neemt niet weg dat ik zeer gezegend ben geweest, ook in de lijfelijke liefde. Dat staat buiten kijf. Ik ben in dat opzicht gewoon een geluksvogel. Ik ben vrij organisch, vrolijk, vriendelijk doorgegroeid. Men zegt vaak: "U hebt toch het nodige meegemaakt op liefdesgebied, dus u weet

waar het over gaat." Daar zit wat in, maar de vraag is of ik me niet had kunnen inleven zonder het zelf te hebben meegemaakt. Daar komt bij dat ik nogal lijd onder de stigmatisering. En wij geloven als kerk dat je Christus eigenlijk het liefste hebt, dat je daarom meteen die roeping volgt en ik heb die roeping dus niet meteen gevolgd. Ik heb haar op een gegeven moment in jonge volwassenheid achter mij gelaten. En dat is de reden waarom ik in zekere zin mijn prille volwassenheid ook wel door het machtsmisbruik vernietigd heb gevoeld. Maar, dat doet geen afbreuk aan de liefde die ik heb meegemaakt. Het is natuurlijk zo in de kerk dat het ideaal een relatie tussen man en vrouw is en alleen binnen het huwelijk, dus ik ben sowieso met alle andere mensen zondig en een zondaar. Wanneer ik terugdenk aan het schone dat ik heb meegemaakt, besef ik de zondigheid, maar laat ik het zo.'

Gedurende het gesprek verdedigt Bodar vol liefde zijn kerk, maar hij is niet kritiekloos. De schandalen die nu bovenkomen dwingen zijn kerk tot debat, tot herpositionering. Bodar vindt dat goed en hij heeft bovendien gezegd desnoods symbolisch de cel in te willen gaan. 'Ik mag misschien nog even toelichten hoe dat gegaan is. Ik had dat dubbelinterview met meneer Gerard van Westerloo en op een gegeven moment vroeg de

aan de tand

interviewster: “Moet zo’n priester eigenlijk niet alsnog de cel in?” “Gebeurt dat dan?” vroeg ik me af en zij zei toen: “Ja, in België gebeurt dat.” Toen zei ik: “Die mensen zijn dood of ze zitten in het bejaardenhuis, ik wil best eventueel in de cel namens hen.”

Voelt u zich echt dermate verantwoordelijk?

‘Ja, ik voel me echt verantwoordelijk. Er moet een catharsis komen. Dus in zoverre was de opmerking oprecht, maar omdat dit wat ik nu zeg er niet bij stond, viel het nogal uit lucht. Ik had ook niet verwacht dat het in allerlei kranten zou worden overgenomen. Ik zou het echt kunnen doen, al zie ik het niet zo snel gebeuren. Ik kan mijn boeken en mijn laptop meenemen naar de cel. De enige wijze waarop wij nog geloofwaardig zullen kunnen terugkeren als kerk is door volledige openheid van zaken te geven. Als dat daarna zou betekenen dat er betaald moet worden en er in de cel gegaan moet worden, dan moet dat ook gebeuren.’

De afgelopen weken heb ik mij vaak afgevraagd waar deze extreem heftige reactie op het misbruik binnen de kerk vandaan komt. Het lijkt alsof we jaren hebben zitten wachten op gelegenheid om... ‘nu eens goed van leer te trekken inderdaad. Er zijn twee redenen denk ik: een combinatie van enerzijds een afrekening met de priester en tegelijkertijd het onbegrip voor het celibaat. Men begrijpt het celibaat niet meer. Wij leefden tot voor kort in een geseksualiseerde maatschappij en we leven nu al op de rand van een gepornografiseerde maatschappij. Het priesterschap is daartegenover een hinderlijk contrapunt.

Twee is natuurlijk dat dat priesterschap nog steeds, ondanks het feit dat die priester al lang van zijn voetstuk is gevallen, omringd is met een zekere mate van heiligheid. Omdat, ook in de liturgie, de priester Christus moet vertegenwoordigen in de gemeente. Dat kan niemand anders dan die priester. Als uitgerekend een priester dergelijke misdrijven pleegt, dan zeggen ze: “Zie je wel! Die heiligheid, dat is alleen maar huichelarij en ijdelheid.” Wij zijn van ons voetstuk gevallen.’

En wij zien graag mensen van hun voetstuk vallen...

‘Helaas zit dat in de mens.’

Over ijdelheid gesproken: u zegt vaak gediscrimineerd te zijn vanwege uw schoonheid.

Bedoelt u daarmee dat mensen dachten: hij is mooi, dus zal dan wel dom zijn?

‘Ja, ik zou een dom blondje zijn, alleen maar uiterlijk, een soort etalagepop. En derhalve natuurlijk ook oppervlakkig en ijdel.’

Bent u ijdel? Heeft u bijvoorbeeld veel spiegels in uw huis hangen?

‘Ik heb hierboven een spiegel hangen, boven mijn wastafel, dat is het enige. En in mijn Amsterdamse huis heb ik alleen een badkamer met spiegels, maar die zaten er al in toen ik dat huis kon huren in 1983. Dus nee, volgens mij niet. Ik houd wel van verzorging, zoals iedere dag onder

de douche gaan en schone kleren aantrekken. Ik kijk liever zelf niet in de spiegel, ik heb voor mijzelf niks te zien.’

Was u liever onaantrekkelijk geweest?

‘Nee, ik ben heel blij dat de Lieve Heer mij zo gemaakt heeft. Ik lijk op mijn moeder die gestorven is en ik ben daar ook wel trots op. En bepaalde dingen zijn bij mij ook gemakkelijker. Bij een man die wat te mooi is, zoals ik vroeger, is er het risico dat men je minder serieus zou kunnen nemen, maar er zijn ook voordelen. Toen ik twintig was, deed ik bijvoorbeeld een screentest en werd meteen presentator. Een mooi uiterlijk werd natuurlijk wel meegenomen. En ik moet zeggen: ik heb altijd voldoende aandacht gehad en nog trouwens, dus in zoverre beklag ik mij niet.’

Bent u door alle tegenwerking toen u tot de kerk wilde toetreden en de vooroordelen betreffende uw schoonheid weerbaarder geworden?

‘Ik denk het wel. En ik hoop dat ik ook iemand ben geworden die de betrekkelijkheid van veel dingen heeft proberen in te zien, met een zekere mate van humor. Ik relativiseer niet hetgeen dat ik heb uit te dragen en dan praat ik niet alleen als priester, maar ook als docent. Ik heb mezelf durven relativiseren, maar nooit mijn taken.’

Een mooi streven denk ik: als iedereen zichzelf een beetje relativeert, maar zijn taken en plichten niet...

‘Ja. Het is het sterkst naar boven gekomen toen ik bij Jan Mulder achterop de scooter zat. Toen waren er mensen boos, maar er waren ook mensen die erom moesten lachen.’

Hoe ziet u de verhouding tussen de almacht van de Heer en de vrije wil van de mens?

‘Ik zou willen zeggen: de almacht wordt vaak

verkeerd begrepen. God beheerst het al, maar hij geeft ons wel onze vrije wil.’

Om het goede te doen?

‘En om eventueel het kwade te doen. Wij kunnen kiezen tussen goed en kwaad. Dat is onze verantwoordelijkheid. Typisch katholiek denken is dat je een vrije wil hebt en dat je het goede kunt kiezen en het kwade zult kunnen nalaten, maar dat je ook het kwade kunt kiezen. Dat is vaak gebeurd. Het hangt ervan af in hoeverre jij je tot God wendt of juist niet tot God wendt. Wanneer je als priester niet bidt en niet bij God blijft, dan kunnen de verleidingen van de wereld sneller binnenkomen. Je moet als mens van meet af aan het voornemen hebben om altijd te pogen het beste in de andere mens te zien. En ook als opvoeder het beste op te wekken in degenen die aan jou zijn toevertrouwd, waardoor zij altijd op de eerste plaats komen. Wij moeten de ander meer achten dan onszelf.’

‘De ander meer achten dan onszelf’ zou niet misstaan in een verkiezingsprogramma...

‘De idee dat de maatschappij maakbaar zou zijn is nu verlaten. Het feit dat je alles zelf kan bepalen. We moeten beseffen dat we ook lid van een gemeenschap zijn. Aristoteles heeft al gezegd dat wij een *animal sociale* zijn. We moeten ook aan de gemeenschap denken als Nederland in crisis is op politiek gebied. En dat is Nederland op dit moment. Ik hoop vurig dat er door de komst van Cohen meer evenwicht komt en ik zou graag een kabinet zien waarvan in ieder geval het centrum verstevigd wordt.’ Ik sprak Bodar uiteindelijk anderhalf uur en had hem nog wel honderd dingen willen vragen. We spraken nog over het leven in Rome, de hostie-affaire in Den Bosch, zijn motivatie om te blijven studeren en de spanning tussen het ideaal van de kerk en de realiteit van alledag. Ik zou een hele *Babel* kunnen vullen. Mijn interview is meer dan gehonoreerd. ■